

ФОРМУВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛІВ ПРИРОДНИЧИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ У СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Куриш Наталія Костянтинівна, Україна, м. Чернівці, завідувач НМЦ освітнього менеджменту та координації діяльності методичних служб Інституту післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області

DOI: https://doi.org/10.31435/rsglobal_ijitss/30122019/6855

ARTICLE INFO

Received 24 October 2019

Accepted 16 December 2019

Published 30 December 2019

KEYWORDS

postgraduate pedagogical education, competence of entrepreneurship, self-educational activity, hutagogika.

ABSTRACT

In the process of reforming the Ukrainian education industry, postgraduate education is task with developing entrepreneurial competence in teachers who will be able to prepare students for later life, self-realization and development, active citizenship, professional careers in market conditions.

In the article presents the main priorities of the system of postgraduate pedagogical education for the formation of entrepreneurial competence of teachers of natural sciences, which are to ensure the variability, mobility and flexibility of the educational process. The stages of formation of entrepreneurial competence of teachers of natural sciences in postgraduate education have been elaborated, which include entrance testing, training, self-educational activity and initial testing. In the context of such processes of modernization of the system of postgraduate pedagogical education, it is important to review not only the content, but also the forms, methods and approaches to the organization of training of teachers of natural specialties in relation to the formation of entrepreneurial competence.

Such systematic training of teachers is aim at prompt reorientation of their activities and formation of teachers of the future.

Citation: Куриш Наталія Костянтинівна. (2019) Formuvannya Pidpriemnytskoi Kompetentnosti Vchyteliv Pryrodnychkykh Spetsialnostei u Systemi Pisladiplomnoi Pedahohichnoi Osvity. *International Journal of Innovative Technologies in Social Science*. 9(21). doi: 10.31435/rsglobal_ijitss/30122019/6855

Copyright: © 2019 Куриш Наталія Костянтинівна. This is an open-access article distributed under the terms of the **Creative Commons Attribution License (CC BY)**. The use, distribution or reproduction in other forums is permitted, provided the original author(s) or licensor are credited and that the original publication in this journal is cited, in accordance with accepted academic practice. No use, distribution or reproduction is permitted which does not comply with these terms.

Актуальність досліджень. Сучасні процеси реформування освітньої галузі ставлять перед педагогами нові вимоги та виклики до яких не готує вищий заклад освіти. Тому, проблему професійної підготовки педагогів, в тому числі і природничих дисциплін, до реалізації сучасних викликів реформування освітньої галузі, покладається головним чином на заклади післядипломної педагогічної освіти.

Відповідно до «Положення про республіканський (Автономної Республіки Крим), обласні та Київський і Севастопольський міські інститути післядипломної педагогічної освіти» затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 17.11.2000 № 538 інститути забезпечують підвищення кваліфікації та перепідготовку керівних кадрів і педагогічних працівників освіти, здійснюють на базі освітніх закладів теоретичні і прикладні дослідження у галузі освіти, їх упровадження у практику освітньої системи [9]. Саме післядипломна освіта забезпечує організоване й систематичне навчання дипломованих фахівців для подолання розриву між здобутою ними у вищих навчальних закладах професійною підготовкою, набутим практичним досвідом і новими вимогами, зумовленими змінами, що відбуваються в науці й суспільстві. Головні цілі післядипломних закладів освіти нині – навчити вчителів природничих спеціальностей

сприймати ті зміни, які вже зачепили школу, і проблеми школи у майбутньому; вибудовувати свою методику викладання, враховуючи зміни у змісті освіти, інноваціях навчання, а також у розвитку підприємницьких компетентностей старшокласників.

Проблеми підготовки педагогів, у системі післядипломної педагогічної освіти, до реалізації реформування освітньої галузі розкриті у працях науковців В. Олійника [7], А. Зубко [2], В. Лугового [5], В. Маслова [6], Л. Покроєвої [8], Н. Клокар [3], Н. Протасовою [11], Т. Сорочан [12], В. Шарко [13] ін.

Мета статті – проаналізувати умови формування підприємницької компетентності вчителів природничих спеціальностей у системі післядипломної педагогічної освіти.

Визначена мета конкретизується в наступних завданнях:

- розкрити основні пріоритети системи післядипломної педагогічної освіти щодо формування підприємницької компетентності вчителів природничих спеціальностей;
- розробити етапи формування підприємницької компетентності вчителів природничих спеціальностей у післядипломній освіті;
- визначити складові діяльності методистів інституту післядипломної педагогічної освіти щодо розвитку у вчителів природничих спеціальностей підприємницької компетентності.

Результати досліджень. Враховуючи вищезазначене, інститутам післядипломної педагогічної освіти необхідно сформувати у вчителів природничих дисциплін підприємницьку компетентність відмовляючись від уніфікації навчального процесу на курсах підвищення кваліфікації, урізноманітнюючи освітні практики, запроваджуючи оригінальні авторські методики, варіативний підхід до змісту, технологій навчання, а також випереджувальний характер навчання.

Відповідно, процес формування підприємницької компетентності вчителя у системі післядипломної освіти відбувається в певній послідовності, яка передбачає такі основні етапи:

- вхідне діагностування рівня розвитку підприємницької компетентності;
- навчання (на курсах підвищення кваліфікації або семінарах, тренінгах, майстер-класах, інших короткотривалих формах навчання);
- самоосвітня діяльність;
- вихідне діагностування рівня розвитку підприємницької компетентності, рефлексія.

Дана послідовність передбачає дотримання дуже важливої умови: професійний розвиток учителів у системі післядипломної освіти має забезпечуватись наступністю курсів підвищення кваліфікації та міжкурсового періоду, а також взаємодії інституту післядипломної педагогічної освіти, територіальних методичних служб та методичних служб закладів освіти. Це означає, що інститут розробляє спеціальні програми і надає рекомендації та матеріали щодо методології, змісту та технологій безперервної освіти педагогів у міжкурсовий період, а співвиконавцями цих програм є територіальні методичні служби та методичні служби закладів освіти.

У ході проведених досліджень та аналізуючи теорію і педагогічну практику, можна визначити пріоритети у системі післядипломної педагогічної освіти щодо формування підприємницької компетентності вчителів природничих спеціальностей, які полягають у забезпеченні варіативності, мобільності гнучкості та наскрізності навчального процесу. Пропозиція широкого вибору програм підвищення кваліфікації, їх модульність і різноманітність форм підготовки забезпечують варіативність та можливість вчителів вибрати ті курси та теми, які сприятимуть їх професійному зростанню. У таких умовах у програми курсів для вчителів природничих спеціальностей впроваджуються теми та розробляються спецкурси щодо організації компетентнісного навчання, формування підприємницької компетентності педагогів та старшокласників.

Здатність оперативно перебудовуватися відповідно до нормативно-правових актів та запитів замовників дозволяє системі післядипломної педагогічної освіти бути мобільною. Саме впровадження різних форм підвищення кваліфікації інституційну (очна (денна, вечірня), заочна, дистанційна, мережева), дуальну, на робочому місці, на виробництві тощо дає можливість задовільнити потреби педагогів та вимоги суспільства визначені Порядком підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 21 серпня 2019 р. № 800. У пункті 15 Порядку зазначено основні напрями підвищення кваліфікації педагогічних працівників:

розвиток професійних компетентностей (знання навчального предмета, фахових методик, технологій);

формування у здобувачів освіти спільних для ключових компетентностей вмінь, визначених частиною першою статті 12 Закону України “Про освіту” (серед яких і підприємницька компетентність);

психолого-фізіологічні особливості здобувачів освіти певного віку, основи андрагогіки; створення безпечного та інклюзивного освітнього середовища, особливості (специфіка) інклюзивного навчання, забезпечення додаткової підтримки в освітньому процесі дітей з особливими освітніми потребами;

використання інформаційно-комунікативних та цифрових технологій в освітньому процесі, включаючи електронне навчання, інформаційну та кібернетичну безпеку;

мовленнєва компетентність;

формування професійних компетентностей галузевого спрямування, опанування новітніми виробничими технологіями, ознайомлення із сучасним устаткуванням, обладнанням, технікою, станом і тенденціями розвитку галузі економіки, підприємства, організації та установи, вимогами до рівня кваліфікації працівників за відповідними професіями (для працівників закладів професійної (професійно-технічної) освіти);

розвиток управлінської компетентності (для керівників закладів освіти, науково-методичних установ та їх заступників) тощо [10].

Гнучкість навчального процесу у післядипломній освіті, особливо для вчителів природничих спеціальностей, забезпечується через реалізацію індивідуальних або інтегрованих освітніх програм. Багато вчителів, особливо у сільських школах, викладають не тільки один предмет природничого спрямування, тому впровадження інтегрованого підходу дає можливість задовільнити потреби педагогів.

Загальні дидактичні принципи впровадження наскрізності навчання для вчителів природничих спеціальностей полягають у наданні слухачам інформації про підприємницьку компетентність, передбачають формування стійких навичок використання отриманих знань на практиці. У перспективі це також означає суттєву зміну ціннісних пріоритетів та світоглядної позиції у бік формування відповідальної, соціально-активної, фінансово-раціональної, рівноваженої поведінки.

Наскрізність навчання у післядипломній освіті здійснюється через об’єднання ідей, наукових теорій, технологій навчання у процесі скоординованої діяльності вчителів природничих спеціальностей. Наскрізність навчання проходить наскрізь природничих навчальних предметів через призму компетентнісного підходу.

Організація наскрізності навчання підприємницької компетентності вчителів природничих спеціальностей включає:

проведення занять із додаванням до основного змісту навчального матеріалу окремих практичних завдань, які стосуються формування життєвих навичок та умінь, лідерських якостей особистості;

корегування змісту окремих тем з акцентом на проблемний підхід, особистісно-розвивальні, ігрові методики навчання;

введення у зміст навчання нетрадиційних форм, наприклад: тренінгів, майстер-класів, практикумів, проблемних семінарів тощо;

впровадження проектних технологій навчання у освітній процес.

Особливою формою наскрізного навчання є інтегровані заняття з аспектами підприємницького змісту, які спрямовані на встановлення міжпредметних зв’язків природничих спеціальностей, що сприяють формуванню в слухачів цілісного, системного знання, актуалізації особистісного ставлення до питань, що розглядаються на заняттях.

За результатами досліджень визначено основні складові діяльності методистів інституту післядипломної педагогічної освіти щодо розвитку у вчителів природничих спеціальностей підприємницької компетентності:

1) урахування навчального середовища життєдіяльності дорослого, яке визначає можливості його розвитку як людини компетентної, самодостатньої, творчої, здатної орієнтуватися в ситуації, що змінюється, ефективно вирішувати практичні завдання і досягати запланованого результату;

2) взаємопов’язана система засобів навчання дорослих людей, яка забезпечує їх розвиток на основі реалізації сукупності процедур, планування навчання педагогів, орієнтоване на прогнозованому рівні професійного розвитку і особистісні якості;

- 3) науково-методичний супровід професійного розвитку педагогів, які навчаються;
- 4) моделювання формуючих дій;
- 5) оцінки та самооцінки результатів.

Складові навчання вчителів природничих спеціальностей є системою науково обґрунтованих дій дорослих, які навчаються, та викладачів і методистів. Система науково обґрунтованих дій здійснюється у вигляді реалізації тими, хто навчається, і тими, хто навчає, певних операцій і функцій на кожному з шести етапів процесу навчання: діагностики, планування, створення умов, реалізації, оцінювання і корекції процесу навчання. Ця система дій і функцій тих, хто навчається, і тих, хто навчає, має свої відмінності від системи дій тих, хто навчається, і тих, хто навчає, у педагогічній моделі навчання [4].

В умовах таких процесів модернізації системи післядипломної педагогічної освіти важливим є перегляд не тільки змісту, а й форм, методів та підходів до організації навчання вчителів природничих спеціальностей щодо до формування підприємницької компетентності.

Отже, для вдосконалення організації підвищення кваліфікації вчителів необхідно забезпечити змістовність і збалансованість форм навчання; максимально враховувати професійні запити педагогів щодо змісту і тривалості курсів підвищення кваліфікації, оскільки зміст курсів підвищення кваліфікації має задовольняти актуальні потреби у практичній діяльності вчителя, а також враховувати перспективи розвитку галузі. Основою позитивного ставлення слухачів до навчання на курсах підвищення кваліфікації та формування позитивної мотивації до самоосвіти має стати атмосфера творчої взаємодії викладачів і слухачів, повага до точки зору педагогічних працівників, створення умов для вільного обміну думками, результатами набутого досвіду. Нові форми підвищення кваліфікації – дистанційне та очно-заочне навчання – мають значні переваги і стають каталізатором процесу вдосконалення навчального процесу.

Аналізуючи особливості впровадження освітніх технологій на курсах підвищення кваліфікації вчителів природничих предметів, акцентуємо увагу на обмеженні технологій репродуктивного характеру та на необхідності переходу до продуктивного навчання, насамперед інтерактивного. Упровадження інтерактивних технологій навчання в освітню практику післядипломної освіти педагогічних працівників дозволяє підвищити якість освітнього процесу, зробити навчання та спілкування комфортним, підвищити рівень професійної та загальної культури вчителів.

Відповідно, сьогодні післядипломна педагогічна освіта має бути орієнтована на отримання системної підготовки вчителя, яка спрямована на оперативну переорієнтацію своєї діяльності у зв'язку із змінами в освітній галузі, насамперед із прийняттям Концепції Нової української школи, яка презентує формулу школи майбутнього, а, отже, і вчителя майбутнього.

Така постановка питання актуалізує проблему розвитку педагогічної майстерності вчителя природничих спеціальностей у системі підвищення кваліфікації, стимулює процес розкриття і повного використання творчого потенціалу кожного сучасного вчителя, що визначається не лише умінням ефективно впливати на вихованців, а й навчити їх вчитися, використовувати мережеві, інформаційні, дистанційні технології. Адже вчитель з ролі єдиного джерела знань переходить у статус помічника учня, здатного правильно і своєчасно зорієнтувати останнього в потоці освітньої інформації, надати консультаційну допомогу в критичному переосмисленні отриманого обсягу інформації, його аналізу та оцінювання [1].

Одним із напрямів післядипломної педагогічної освіти при підготовці вчителів природничих спеціальностей до розвитку підприємницької компетентності старшокласників це розроблення та забезпечення індивідуальної освітньої траєкторії педагогів використовуючи хьютагогіку. Хьютагогіка (від грец. *εαυτός* – сам та *άγω* – вести) – це новий «net-орієнтований» підхід до організації навчання в умовах інформаційної епохи, який слугує освітнім потребам педагогів XXI ст. та сприяє розвитку їх індивідуальних здібностей. Сутність хьютагогіки полягає у самовизначенні навчальної діяльності педагогів, заснована на вдосконаленні власних навичок учіння. Педагоги, що проходять навчання у системі післядипломної педагогічної освіти, знаходяться в центрі власного професійного зростання, здійснюють навчання не тільки власне предмету, а й забезпечують організацію свого навчання, самостійно складають власну траєкторію навчання, зокрема здійснюють вибір спецкурсів, тем, форм оцінювання. Завдання хьютагогіки сформувати у педагога вміння брати на себе відповідальність за власне навчання, а викладачі у таких ситуаціях беруть на себе функцію фасилітатора, делегуючи педагогу право управляти

процесом навчання. Хьютагогіка дає можливість гнучкого підходу до співпраці викладача інститутів післядипломної педагогічної освіти й вчителя природничих спеціальностей, коли викладач надає навчальні ресурси, а вчитель самостійно розробляє фактичний навчальний курс, який він спроможний засвоїти. Тобто викладачі встановлюють вчителям певний стандарт, до якого потрібно прагнути, а вчителі самостійно обирають тематику та спецкурси, які їм найбільш підходять при формуванні підприємницької компетентності та у процесі опанування вибраних тем та спецкурсів проходять тести, що підтверджують засвоєння того чи іншого матеріалу.

В умовах післядипломної педагогічної освіти педагоги презентують отримані знання та напрацьований досвід щодо розвитку підприємницької компетентності учасників освітнього процесу на різноманітних заходах: науково-практичних конференціях, круглих столах, форумах, ярмарках, вернісажах, методичних студіях, які є постійним майданчиком обміну думками між ученими, практиками економічного життя і шкільного середовища в цій галузі. Такі заходи сприяють ще кращому розвитку цієї компетентності у молодого покоління.

Висновки. Таким чином, підготовка вчителя до розвитку підприємницької компетентності старшокласників визначається здатністю вчителя до ефективного здійснення своєї професійної діяльності, володіння ним цілісною системою знань, умінь і навичок розвитку підприємницької компетентності, що визначаються сформованістю його педагогічної діяльності, педагогічного спілкування та визначених цінностей, ідеалів і педагогічної свідомості.

Аналізуючи вище сказане, ми дійшли висновку, що саме післядипломна освіта є важливою складовою формування підприємницької компетентності у вчителів природничих спеціальностей. Даний процес є ефективним за умови забезпечення варіативності, мобільності гнучкості та наскрізності навчального процесу та забезпечується наступністю курсів підвищення кваліфікації і міжкурсого періоду, що відбувається у взаємодії інституту післядипломної педагогічної освіти, територіальних методичних служб та методичних служб закладів освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Жуков Г.Н. Общая и профессиональная педагогика / Г.Н. Жуков, П.Г. Матросов. – М.: АльфаМ: ИНФРА-М, 2013. – 448 с.
2. Зубко А. М. Теоретико-методичні засади підвищення кваліфікації педагогічних працівників у системі післядипломної освіти / А.М.Зубко. – Херсон РІППО. – 168 с.
3. Клокар Н. І. Управління обласним інститутом післядипломної педагогічної освіти: теорія і практика : науково-методичний посібник / Н.І. Клокар. – К. : Міленіум, 2004. – 218 с.
4. Ксензова Г.Ю. Значении ситуации успеха в учебной деятельности [Текст] / Г.Ю. Ксензова // Гуманитарное образование в современном вузе: сб. статей памяти Т.П. Долговой. — Тверь, ТГУ, 2000.
5. Луговой В. Управління освітою: навч. посіб. для слухачів, аспірантів, докторантів спец. «Державне управління» / В. Луговой. — К.: Вид-во УАДУ, 1997. — 302 с.
6. Маслов В.І. Наукові засади вивчення змісту підвищення кваліфікації та підготовки керівників загальноосвітніх навчальних закладів // Післядипломна освіта в Україні. – 2002. – №2. – С. 63–66.
7. Олійник В. Наукові засади розроблення прогностичної моделі розвитку післядипломної освіти в Україні / В. Олійник, В. Семиченко, Л. Пуховська [та ін.] // Післядипломна освіта в Україні. – 2007. – № 1 – С. 18–23.
8. Покроєва Л. Роль обласного інституту післядипломної педагогічної освіти в модернізації освіти в Україні / Л. Покроєва // Освіта на Луганщині. — 2003. — №2 (19). — С. 50–54.
9. Положення про республіканський (Автономної Республіки Крим), обласні та Київський і Севастопольський міські інститути післядипломної педагогічної освіти (затверджено наказом МОНУ від 17 листопада 2000 р. № 538) [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0651-01> – Назва з титул. екрану.
10. Порядок підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників (затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 21 серпня 2019 р. № 800) [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/800-2019-%D0%BF/stru> – Назва з титул. екрану
11. Протасова Н.Г. Теоретико-методичні основи функціонування післядипломної освіти педагогів в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук : спец. 13.00.01 "Теорія та історія педагогіки" / Н. Г. Протасова. – К., 1999. – 33 с.
12. Сорочан Т. М. Підготовка керівників шкіл до управлінської діяльності: теорія та практика : монографія / Т.М.Сорочан. – Луганськ : Знання, 2005. – 384 с.
13. Шарко В.Д. Андрагогічний підхід до організації навчання вчителів в системі післядипломної освіти / В. Д. Шарко. – Херсон, 2003. – 96 с.